

DAVLAT XIZMATINING VA UNING ASOSIY PRINSIPLARI

*Toshkent viloyati yuridik texnikumi o'quvchisi
Mutalova Muslima Xusniddin qizi*

Annotatsiya: ushbu maqolada muallif tomonidan davlat xizmatini tashkil etishda uning asosiy prinsiplari va ularning huquqiy asoslari keng tahlil qilingan

Kalit so'zlar: prinsip, qonuniylik, referendum, hokimiyat tizimi, oshkoralik

Davlat xizmatining o'ziga xos tomonlarini uning vazifalarida namoyon bo' ladi. Har qanday davlat xizmati ma'lum bir prinsiplarga asoslangan holda amaliyotga joriy etadi. Qonunlarga bo'ysunishlik xosdir. Vakolatlar obyektiv qonuniylikni aniqlash va undan bilim doirasida tahlil qilish turlaridan biri sanalib, prinsiplarga so'zsiz rioya qilishlik tushuniladi. Agar prinsiplar buzilsa, u bevosita amaliy vazifalarni hal qilishga to'sqinlik qiladi. Davlat xizmati prinsiplari turlicha- bo'lib, bir-biri bilan o' zaro bog'liq. Prinsiplarning ayrimlariga amal qilish boshqalarining amaliyotga tadbiq etilishiga yordamlashadi va aksincha, ma'lum bir prinsipga amal qilmaslik boshqalarining buzilishiga olib keladi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va boshqa qonun hujjatlarilarining tahlili asosida davlat xizmatining quyidagi prinsiplarini ko'rsatib o'tish mumkin:

1.Qonunning ustunligi va hamma uchun majburiyligi prinsipi - Bu prinsipga asosan O'zbekiston Respublikasining barcha qonunlari muqaddas sanalib, ularga barchaning amal qilishi lozim. Bu prinsip asosiy qonunimiz bo'lgan Konstitutsiyada o'z aksini topgan. Unga ko'ra O'zbekiston Respublikasida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlarining ustunligi so'zsiz tan olinadi. Davlat, uning organlari, mansabdor shaxslar, jamoat birlashmalari, fuqarolar Konstitutsiya va qonunlarga muvofiq ish ko'radilar[1]. Davlatda qonuniylik va huquqiy nazorat ustunlik qilmasa, insonning huquq va erkinliklari qat'iy intizom, ichki uyushqoqlik va mas'uliyat jihatidan ustuvor bo'lmasa, qonunlar va milliy an'analar, urf-odatlar, umuminsoniy qadriyatlar hurmat qilinmasa, demokratik huquqiy davlatni barpo etib bo'lmaydi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi hamda u asosda qabul qilingan qonunlar oldida barcha birday mas'uldir. Qaysi bir jamiyatda qonunlar bajarilmay qog'ozda qolib ketsa, unday jamiyat aslo rivojlanmaydi, adolatga erishishi qiyin. Qonun amalda ijro etilish shart. Qonun qabul qilindimi, uning ijrosi ham qat'iy bo'lmog'i kerak.

Demokratik huquqiy davlatning eng muhim belgilaridan biri – barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi hamda Konstitutsiya va qonunlarning ustunligini ta'minlashdir. Konstitutsiya va qonunlarning ustuvorligi:

- birinchidan, ijtimoiy hayotning barcha sohalarida qonunning qat'iy hukmronligini, hech kim, hech bir davlat organi, mansabdor shaxs, fuqaro qonunga bo'ysunish majburiyatidan holi bo'lishi mumkin emasligini anglatadi;

- ikkinchidan, asosiy ijtimoiy, eng avvalo iqtisodiy va siyosiy aloqalar faqat qonun yo'li bilan tartibga solinadi, uning barcha qatnashchilari esa hech bir istisnosiz huquq normalarini buzganlik uchun huquqiy javobgarlikka tortiladi.

Qonuniylik – davlat tizimining barcha jabhalari (davlat organlari, davlat tashkilotlari, davlat xizmatchilari), demokratik jamiyati (jamoat, diniy va boshqa birlashmalar), shuningdek, fuqarolar uchun majburiy hisoblanadi. Qonuniylik – bu yuqori darajadagi huquqiy normalarning yetarlicha mavjud bo'lishi va barcha huquq sub'ektlari tomonidan unga qat'iy amal qilinishidir.

2) Qonuniylikning yagonaligi prinsipi - Bu prinsip O'zbekiston Respublikasi hududida qonunlar bir xilda qo'llanilishini, barcha shaxslarning qonun oldida tengligini anglatadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 18-moddasiga binoan *“O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar”*.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ijtimoiy-siyosiy hayotning barcha jabhalarini demokratlashtirish yo'liga o'tdi. Jahon tajribasidan ma'lumki, insonning asosiy huquq hamda erkinliklarini qat'iy himoyaga olmasdan va uni amaliyotda qo'llamasdan turib, jamiyatni demokratlashtirish mumkin emas. Inson huquqlarini tushunib yetish uchun nihoyatda muhim bo'lgan insonlarning tabiiy tengligi g'oyalari qadim yunon olimi Protogor, Antifont, Likofron va qadim Xitoy donishmandi **Konfutsiy kabi** siyosiy hamda huquqiy asarlarda keltirib utgan. Huquq sub'ekti va qonun oldidagi tenglik tushunchalarini ishlab chiqishdagi xizmatlar haqida qadimgi Rim olimlaridan biri **Sitseron** *“Hamma qonun ta'siri ostida bo'lishi kerak”*, deb ta'kidlagan edi[3].

O'zbekiston Respublikasida qonunning yagonaligi va barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi:

- birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlari uning barcha hududida amal qilishini hamda boshqa normativ huquqiy hujjatlar qonun asosida qabul qilinib, ularga zid bo'lmasligini nazarda tutadi;

- ikkinchidan, O'zbekiston qonunlari uning ijtimoiy va davlat tuzumini, barcha millat va elatlarning manfaatlarini himoya qiladi;

- uchinchidan, O'zbekiston Respublikasining butun hududida qonunlar bir xilda ijro etiladi;

3) Davlat xizmatining xalq manfaatlari yo'lida amalga oshirilishi prinsipi .

4) Davlat boshqaruvida jamiyatning ishtiroklilik prinsipi - O'zbekiston Respublikasida qonuniylikni ta'minlashda va huquqiy tartibotni mustahkamlashda

jamiyat ishtirok etadi. Bu holatni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining bir necha moddalarida aytib o'tilgan.

5) Davlat xizmatining demokratik jarayonlar bilan bog'langanligi prinsipi

- Davlat xizmati demokratiya bilan uzviy aloqadordir. Xalq davlat hokimiyatini o'zi ishonch bildirib saylagan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi va O'zbekiston Respublikasi Prezidenti hamda hokimiyat organlari orqali amalga oshiradi.

O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy hayot siyosiy institutlar, mafkuralar va fikrlarning xilma-xilligi asosida rivojlanadi. Davlat xizmati – demokratik tartiblarga bo'ysunishni talab qiladi, demokratik mezonlar, o'z navbatida, qonuniylikni mustahkamlash va rivojlantirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga binoan O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko'ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi. Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi;

6) Davlat xizmati hokimiyat tizimining bo'linishi asosida amalga oshirilishi prinsipi - Davlat hokimiyatining 3 turga bo'linishi, ya'ni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatiga bo'linishi qabul qilingan. Davlat boshqaruvining samarali faoliyati uchun, albatta, davlat organlarining hokimiyat-vakolatlari qonuniy tartibda aniq ko'rsatib o'tilgan bo'lishi lozim. Ushbu prinsip – har bir davlat organining qanday faoliyat bilan shug'ullanishini, qanday vakolatlarga ega ekanligini, ya'ni davlat organlari faoliyatining doirasini belgilab beradi;

7) Oshkoralik prinsipi - Davlat xizmati sohasida fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlari bilan bog'liq bo'lgan har qanday qaror (hujjat), ommaga e'lon qilinmasdan turib tatbiq etilishi mumkin emas. Davlat xizmatining samarali amalga oshirilishida davlat organlarining faoliyati, qabul qilinayotgan qonun hujjatlariga nisbatan fuqarolar yoki jamoat birlashmalari bildirgan fikrlarni inobatga olish ham katta ahamiyatga egadir;

8) Javobgarlik prinsipi.

Qonunchiligimizda davlat organlarining, mansabdor shaxslarining va fuqarolarning qonun talablariga rioya etilishini ta'minlash borasida majburlov choralari ham qo'llaniladi. Bu nafaqat davlatning, balki jamiyatning ham, alohida shaxslarning ham huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qiladi. Ushbu prinsip davlat organlari, ularning mansabdor shaxslarining berilgan vakolat doirasida javobgarlikka tortilishi mumkinligini nazarda tutadi.

Asosiy masala – qonunlarning mazmun-mohiyatini xalqimizga va mas'ul ijrochilarga o'z vaqtida yetkazish, ularning ijrosini to'g'ri tashkil etish hamda qonun talablariga qat'iy rioya qilishni ta'minlashdan iboratdir.

Bu borada huquqbuzarlik holatlarining oldini olishga alohida e'tibor qaratiladi. Buning uchun avvalo mahalla imkoniyatlaridan keng foydalanish, profilaktika

inspektorlarining ish samarasi va mas' uliyatini oshirish, ular uchun munosib xizmat va turmush sharoitini yaratib berish choralari ko' rishimiz darkor.

Huquqni muhofaza qilish faoliyatida ochiqlik va shaffoflikni ta' minlash uchun biz fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari va aholi bilan samarali hamkorlikni keng yo' lga qo' yishimiz kerak.

Ayniqsa, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o' zlari tomonidan qonunni buzish bilan bog' liq har qanday holatga prinsipial baho beriladi va qat' iy chora ko' rilishida hech kimda shubha uyg' otmasligi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. <https://moiti.uz/ru/press-center/news/100>.
3. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/hikmatlar/mumtoz-faylasuflar/sitseron>
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.